

Інна Тарасенко

Київ (Україна)

З ЛИСТУВАННЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА (ОГІЄНКА) ТА Є. ОНАЦЬКОГО

В кількох архівах Канади розпорошено листи українського журналіста, дипломата, громадського діяча, науковця Євгена Дометійовича Онацького. Так, у фонді В. Кубійовича в Бібліотеці-архіві Канади (Оттава), у фонді Є. Бачинського у Бібліотеці Карлтонського університету (Оттава), у фонді О. Кошиця в Осередку української культури і освіти (Вінніпег) є його листи. Ми розглянемо лише декілька, що збереглися в архіві Української Православної Церкви в Канаді (Вінніпег) у особовому фонді митрополита Іларіона (Огієнка) серед багатьох листів різних часів.

Листи (всього їх 5) відносяться до післявоєнного періоду 1946–1947 рр., надіслані з Італії (Рим) та Аргентини (Буенос Айрес). На жаль, більше листів не вдалося знайти. Є й три листи-відповіді митрополита Іларіона до Є. Онацького за період 1946–1956 рр. Ці джерела дають змогу пролити більше світла на життя і працю двох видатних українців в еміграції. Листи за квітень–травень 1946 р. пов'язані між собою і можна встановити діалог між Є. Онацьким і митрополитом Іларіоном.

Точний час знайомства між ними невідомий. Можна тільки припустити, що знайомі вони з часів УНР, коли І. Огієнко був міністром освіти, а Є. Онацький державним службовцем, згодом членом делегації на мирній конференції у Парижі.

Перший лист Є. Онацького до митрополита, датований 22.04.1946 р., було надіслано до Швейцарії. З нього стає зрозумілим – саме митрополит Іларіон ініціатор відновлення зв'язків, шукав адресу Онацького через спільних знайомих (преосвящений Іван). Про Швейцарію у Онацького залишилися чудові довоєнні

спогади і він далекий від уявлення про життя нових емігрантів в тодішньої Європі і Швейцарії зокрема: «Льозанна багата на бібліотеки, спокійна, затишна, – в ній добре працювати. Я жив в Льозанні в 1919 році і зберіг з того часу про неї найкращі спогади». Цим не може похвалитися Огієнко. Швейцарія стала для нього тимчасовим прихистком, черговим етапом в пошуках спокійного місця життя і праці. Швейцарія Огієнка пов'язана з матеріальною нестабільністю, хворобами і операціями, непевністю у майбутньому і найстрашніше – великою небезпекою бути поверненим проти волі «назад на рідину». В цих умовах він навіть не має доступу до бібліотек: «У Лозанні для мене одна тільки бібліотека, – проф. Н.А. Рубакина (має 110 000 томів, головнo російських), але вона від Великодня вже закрилась і я зовсім прибитий, бо стратив варстат праці». І саме тому митрополит звертався по допомогу до Онацького: «Отож, я шукав Вашої адреси, щоб сильно попросити в Вас на недовгий час дві книжки: 1. Номис: Українські приказки і 2. М. Грушевський: Історія української літератури т. I, а також той том, де є про «Слово о полку Ігореві» [...] Дуже Вас прошу про ці книжки, – використаю й негайно поверну зо широкою подякою.» У підсумку митрополит з гіркотою зауважує: «Так, дуже гарна Лозанна, але... тим, хто живе, а хто животіє, той на красу мало дивиться. Краса найбільше сприймається спокійним серцем».

У першому жлисті Є. Онацький мимохідь згадав своє ув'язнення і ділиться своїми науковими планами і здобутками: «... по німецькому полоні, я зараз же віддався знову науковій праці – «Енциклопедії символів, вірувань та обрядів українського народу», для якої збирав матеріяли яких 25 років. Закінчую тепер літеру Н, – себто зробив приблизно половину праці». Дане масштабне видання (15 томів) було здійснене Онацьким у 50-х роках ХХ ст.

В листах піднімається й релігійне питання. Як зазначає Т. Демченко, Є. Онацький багато уваги приділяв церковній проблемі і хоча як і всі соціалісти мав би бути атеїстом, та перебування у католицькому середовищі і прихильне ставлення папи римського до українських дипломатів, очевидно змінило його світогляд. Онацький, як колишній дипломат і людина, що довго проживає у

католицькій країні звертає увагу митрополита на переслідування УГКЦ і закликає митрополита Іларіона вступитися за неї. Наводить як приклад виступ митрополита Шептицького, коли той захищав українські православні церкви на Холмщині, навіть гостро закидає: «Чи може наші православні єпископи теж готуються під омофор патріарха Олексія?»

У відповідь на це митрополит зауважує, що грекокатолики Канади вороже ставляться до нього, а «гр[еко]- кат[олицькі] органи «Світло» та «Будучність нації» вмістили замітку під заголовком: «Зловіща вістка», в якій напали на мене. Отож, на сході б'ють греко-католиків, а на заході греко-католики б'ють православних. Це я заслужив собі за 40 літ праці народу... Аби ж українці не були в згоді!» «Крім цього я дав підписку, що не буду нічого ані писати, ані друкувати, ніде не буду політично виступати, особливо проти (відомо кого). Коли б я виступив проти переслідування грекокатоли[ицької] Церкви, то другого дня мене видали б і вивезли б «на родіну»...».

Щодо допомоги книжками Є. Онацький пояснює, що його бібліотека дуже невелика, адже він виїжджав з України тільки на короткий час з невеликим багажем, а залишився на все життя. В своїй роботі він використовує давні виписки, конспекти, що пережили його арешт, ув'язнення і переїзди. Але дечим він в змозі допомогти: «У відповідь на Ваш лист із 10 березня, мушу, на жаль, повідомити, що бажаної Вам книжки «Сучасна українська літературна мова» 1936 р., у мене немає. «Рідну мову» прошу тримати до повного використання, а, після використання, прошу переслати її мені на нову адресу – на адресу Т-ва Відродження чи «Нашого Клича» в Буенос Айресі, в Аргентині...». Це останній лист, написаний Онацьким з Італії: «Вибираюсь туди при кінці цього місяця, бо в Італії ніяка розбудовна праця неможлива, хоч можливі нато-мість всілякі неприємні несподіванки...». Можливо Є. Онацький натякає на ту причину, що Л. Винар вказує в своїй статті – небезпека бути виданим Радянському Союзу.

В Аргентині Онацький «свіжим оком» побачив масу проблем і невіршених питань: низький культурний рівень українців, слаб-

ка, розрізнена робота українських національних організацій і на цьому тлі успіхи московських агітаторів: «Величезна більшість далася підманути большевицьким підбрехачам і визнала Советську Україну. Дуже багато зголосилося «на рідину», – навіть повідомлялися від аргентинського громадянства, яке вже мали». Є. Онацький одразу ж включається в українське культурне і громадське життя – продовжує наукову роботу над «Українською малою енциклопедією», стає редактором тижневика «Наш Клич», редагує православний місячник «Дзвін» та ін. У листі до митрополита Огієнка, пише: «... 19-го вересня я мушу почати курси української мови для тих, хто хотів би нею краще говорити та писати...»

Важко сказати чи було регулярне листування між Є. Онацьким та митрополитом Іларіоном. Між ними була вікова різниця більше 10 років і не можна сказати, що вони були давні друзі. Стиль листів по суті є діловим. Останні листи Огієнка відносяться до 1956 року і стосуються тільки наукової роботи. В одному листі він звертається до Є. Онацького з проханням надіслати список його праць, щоб внести у бібліографію своєї книги «Дохристиянські вірування українського народу». У наступному листі дякує за прислану книжку: «... книги переспівів: «Очима душі» Я її читаю з насолодою, бо вона цілком відбиває мій настрій та мою ідеологію».

На жаль, це поки все, що вдалося нам знайти з листування між двома видатними українцями. Сподіваємось, що подальші пошуки в архівах принесуть свої плоди.

Список основних джерел та літератури:

1. о. Юрій Мицик. Листування митрополита Іларіона (Огієнка). – К., 2006. Це видання не охоплює всієї кореспонденції митрополита і якраз та частина, що стосується зв'язків митрополит Іларіон – Онацький, має увійти в 2 том видання.

2. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка), Вох № 9, папка Онацький, лист від 22.04.1946 р.

3. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка), Вох № 5, лист від 2.05.1946 р.

4. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка), Вох № 9, папка Онацький, лист від 22.04.1946 р.

5. Демченко Т. П. Здобуття Батьківщини: життя та творчість Євгена Онацького. – Чернівці, 2016.
6. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка), Вох № 9, папка Онацький, лист від 22. 04. 1946 р.
7. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка), Вох № 5, лист від 2.05. 1946 р.
8. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка), Вох № 9, лист від 20.03. 1947 р.
9. Винар Л. Євген Онацький – чесність з нацією 1894–1979 / Л. Винар. // Український історик. – 1980. – Ч. 1–4.
10. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка) Вох № 9, папка Онацький, лист від 7.09. 1947 р.).
11. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка), Вох № 5, лист від 27.05. 1956 р.
12. Архів УПЦ в Канаді (Вінніпег), архів митрополита Іларіона (Огієнка), Вох № 5, лист від 24.07. 1956 р.